

وقتی تاریخ زیر فشار حملات، تاب می‌آورد

در روزهایی که هنوز ابعاد کامل خسارت‌ها در حال روشن شدن است، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با انتشار بیانیه‌ای، تصویری دقیق‌تر از آنچه بر میراث تاریخی و زیرساخت‌های گردشگری کشور گذشته، ارائه داده است؛ تصویری که در عین هشدار دهنده بودن، نشانه‌هایی از ایستادگی و تاب‌آوری نیز در خود دارد. روند ارزیابی‌ها که با پیش‌های میدانی و بررسی‌های چندلایه کارشناسی همراه بوده، نشان می‌دهد شمار بناهای تاریخی آسیب‌دیده رویه افزایش است. اگر تا چهارم فروردین این عدد ۱۱۴ بنا اعلام شده بود، حالا این رقم به ۱۳۱ اثر در سطوح مختلف از آثار جهانی تا بناهای واجد ارزش رسیده است؛ افزایشی که پیش از هر چیز، عمق خسارت‌ها و ضرورت توجه فوری به حفاظت از میراث مشترک بشری را یادآوری می‌کند. نگاهی به پراکندگی جغرافیایی این آسیب‌ها، روایت دیگری از این ماجراست. تهران با فاصله‌ای قابل توجه، بیشترین میزان خسارت را تجربه کرده و پس از آن، اصفهان و کردستان در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در کنار این‌ها، استان‌هایی چون لرستان، کرمانشاه، خوزستان و چندین استان دیگر نیز هر کدام سهمی از این آسیب‌ها را به دوش می‌کشند؛ گویی نقشه‌ای از زخم، بر پهنه کشور ترسیم شده است. در میان این خسارت‌ها، بیشترین سهم به بناهای تاریخی و موزه‌ها اختصاص دارد؛ فضاهایی که نگهدارنده حافظه تاریخی و فرهنگی کشورند. آمارها از آسیب‌دیدی ۵۰ موزه حکایت دارد؛ از جمله مجموعه سعدآباد و کاخ گلستان که بخشی از گنجینه‌های ارزشمند خود را در معرض آسیب دیده‌اند. این بررسی‌ها از گسترش دامنه خسارت به بافت‌های تاریخی خبر می‌دهد؛ به گونه‌ای که اکنون چندین شهر، از جمله تهران، اصفهان، سنج و تبریز، با این چالش مواجه‌اند و نام تیریز به عنوان یکی از کانون‌های جدید آسیب، به این فهرست افزوده شده است. در سوی دیگر ماجرا، وزارت میراث فرهنگی از آغاز تحولات جدی در عرصه بین‌المللی خبر داد؛ تلاشی که از همان ساعات نخست آغاز شد و با هدف ثبت حقوقی این تعرضات و پیگیری آن در مجامع جهانی دنبال شد. مکاتبه با نهادهایی چون یونسکو، ایکوم و ایکوموس، بخشی از این مسیر دیپلماتیک است؛ مسیری که قرار است صدای این خسارت‌ها را به گوش جهان برساند. در همین چارچوب، این اقدامات به عنوان نقض صریح تعهدات بین‌المللی در حوزه حفاظت از میراث فرهنگی ارزیابی شده‌اند؛ موضوعی که بار دیگر اهمیت جایگاه حقوقی میراث فرهنگی در زمان بحران‌ها را برجسته می‌کند. اما خسارت‌ها تنها به بناهای تاریخی محدود نمانده است. در بخش گردشگری نیز ده‌ها واحد خدماتی از هتل‌ها گرفته تا مراکز رفاهی در استان‌های مختلف دچار آسیب شده‌اند. با این حال، آنچه در این میان قابل توجه است، تداوم جریان سفر در کشور است؛ ثبت میلیون‌ها سفر نوروزی، نشانه‌ای از پویایی و تاب‌آوری نظام گردشگری، حتی در شرایط دشوار. در ادامه این بیانیه، بر نقش همراهی بخش خصوصی، رسانه‌ها و حتی ایرانیان خارج از کشور تأکید شده؛ همراهی‌ای که می‌تواند به تقویت انسجام ملی و حفاظت از این سرمایه‌های هویتی کمک کند. در عین حال، مسئولان بر این نکته تأکید دارند که حفظ کیفیت خدمات گردشگری، تأمین امنیت و آرامش مسافران و تداوم سفرهای نوروزی، همچنان در صدر اولویت‌ها قرار دارد. و در پایان، پرسشی که فراتر از مرزهای ایران مطرح می‌شود: جامعه جهانی تا چه اندازه در قبال حفاظت از میراث بشری مسئولیت‌پذیر است؟ پرسشی که پاسخ آن، می‌تواند معیاری برای سنجش میزان پایبندی نظام بین‌الملل به اصولی باشد که سال‌ها بر آن تأکید شده است.

با این همه، آنچه در پس این روایت باقی می‌ماند، یک واقعیت قدیمی است: میراث فرهنگی ایران، بارها زدل بحران‌ها عبور کرده و همچنان پابرجا مانده است. گویی ریشه‌های این تمدن، عمیق‌تر از آن است که با تاند باد حوادث از خاک کنده شود.

بازسازی هویت فرهنگی جامعه کمک‌کند. غلامرضا جمشیدیدها، استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران، با ترسیم چشم‌اندازی امیدوارکننده از ایران پس‌سازگ، تأکید می‌کند: این کشور، پشتوانه‌ای از تاریخ، فرهنگ و سرمایه انسانی دارد که می‌تواند آن را زدل بحران‌ها به جایگاهی بالاتر برساند.

او با نگاهی انتقادی به رویکرد آمریکایی می‌گوید: مشکل اصلی اینجاست که درک درستی از ایران وجود ندارد؛ نگاهی که همچنان در سطحی عقب‌مانده باقی مانده و از فهم واقعیت‌های تاریخی و اجتماعی ایران ناتوان است.

جمشیدیدها با اشاره به تحولات میدانی، ارزیابی صریحی ارائه می‌دهد: آنچه در عمل دیده‌ایم، نشان می‌دهد که ایران دست بالا را در این میدان داشته و این رویداد می‌تواند به عنوان یک نقطه عطف تاریخی، جایگاه کشور را در معادلات قدرت جهانی ارتقا دهد.

به باور این استاد دانشگاه، هم‌زمان با این تحولات، نشانه‌های افول در ساختار قدرت آمریکا نیز قابل مشاهده است؛ اگرچه این کشور زمانی ابرقدرت بلا منازع بود و اروپا از آن تبعیت می‌کرد، اما امروزه نه تنها از آن اقتدار خبری نیست، بلکه قواعد جدید بین‌المللی نیز اجازه تکرار آن وضعیت را نمی‌دهد. او در عین حال، نگاه خود را به داخل معطوف می‌کند و مهم‌ترین اولویت دوره پس‌سازگ را اقتصاد می‌داند؛ اگر قرار است از این مقطع تاریخی عبور موفقی داشته باشیم، باید معیشت مردم در صدر برنامه‌ها قرار گیرد. مردمی که در سخت‌ترین شرایط ایستادگی کرده‌اند، نباید با تنگناهای اقتصادی مواجه باشند.

جمشیدیدها با تأکید بر سرمایه انسانی کشور ادامه می‌دهد: ایرانیان از هوش و استعداد کم‌نظیری برخوردارند. اگر این ظرفیت‌ها به درستی دیده و هدایت شوند، می‌توانند موتور پیشرفت کشور باشند. او حتی به پیشرفت‌های فنی اشاره می‌کند و آن را نشانه‌ای از توان داخلی می‌داند که توجه جهانیان را نیز جلب کرده است.

در نهایت، این جامعه‌شناس بر یک نکته کلیدی دست می‌گذارد و آن فرهنگ است؛ آینده ایران، بدون توجه جدی به فرهنگ و تاریخ آن قابل تصور نیست. باید این داشته‌ها را به نسل‌های جدید منتقل کنیم؛ از مدرسه تا دانشگاه، باید هویت فرهنگی و تمدنی به صورت پررنگ‌تری آموزش داده شود. به اعتقاد او، ایران پس‌سازگ، اگر بر سه پایه «اقتصاد»، «سرمایه انسانی» و «هویت فرهنگی» استوار شود، می‌تواند نه تنها از بحران عبور کند، بلکه وارد مرحله‌ای تازه از قدرت و اثرگذاری شود.

نیاز به حمایت‌های جهانی برای مرمت آثار

تخریب آثار تاریخی ایران در پی جنگ‌های اخیر نه تنها یک ضربه به هویت فرهنگی کشور است، بلکه یک چالش جهانی در حفظ میراث بشری محسوب می‌شود. بسیاری از این آثار، مانند تخت جمشید، کاخ گلستان و عمارت عالی قاپو، بخشی از تاریخ بشری را تشکیل می‌دهند و تخریب آن‌ها نه تنها به ایرانیان بلکه به تمام بشریت آسیب می‌زند.

ایران، به عنوان کشوری با تمدنی کهن و آثار تاریخی ارزشمند، در شرایط فعلی نیازمند حمایت‌های جهانی در زمینه مرمت آثار تاریخی خود است. در این مسیر، همکاری‌های فنی و مالی کشورهای مختلف و سازمان‌های بین‌المللی می‌تواند به حفظ این میراث ارزشمند کمک کند.

در این شرایط بحرانی، تنها با اتحاد جهانی می‌توان میراث فرهنگی این کشور را از خطرات ناشی از جنگ و تخریب‌های گسترده نجات داد. جامعه جهانی باید درک کند که میراث فرهنگی، مال یک ملت نیست، بلکه متعلق به تمام بشریت است و حفاظت از آن، مسئولیت مشترک همه کشورهاست.

نقض قواعد انسانی در جنگ حفظ شد.

مختاری تأکید کرد: مهم‌ترین اقدام پیشگیرانه، مستندنگاری دقیق و علمی از بناهای تاریخی است. باید اسناد کامل شامل نقشه‌ها، تصاویر، داده‌های فنی و اطلاعات معماری هر اثر در دسترس باشد تا در صورت بروز آسیب، امکان بازسازی علمی و دقیق آن فراهم شود.

واکنش‌های جهانی و اقدامات یونسکو

وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با صدور بیانیه و ارسال نامه‌های جداگانه‌ای به سازمان‌های بین‌المللی، هرگونه اقدام نظامی منجر به آسیب به میراث فرهنگی را «نقض آشکار تعهدات بین‌المللی» و «تهدیدی مستقیم علیه حافظه تاریخی بشریت» توصیف کرد.

در ادامه این پیگیری‌ها، سازمان علمی، آموزشی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) با ابراز نگرانی عمیق نسبت به آسیب‌های وارده، آمادگی خود را برای ورود به فرآیند ارزیابی و حمایت فنی اعلام کرد. بر اساس این اعلام، اعزام هیئت‌های کارشناسی مشترک، ارائه بسته‌های حمایتی شامل مستندسازی پیشرفته، تثبیت اضطراری، کاهش خطرات ساختاری و طراحی برنامه‌های مرمتی، در دستور کار قرار گرفته است.

محسن نکویی اصفهانی، کارشناس ارشد

مرمت:

اولویت با نجات بخشی و جلوگیری از گسترش آسیب‌هاست

محسن نکویی اصفهانی، کارشناس ارشد مرمت، با تأکید بر پیچیدگی فرآیند مرمت آثار تاریخی، اظهار کرد: مرمت، به‌ویژه در حوزه نقاشی‌های تاریخی، فرآیندی زمان‌بر و مبتنی بر ظرافت‌های علمی است. برای مرمت ۱۲ نقاشی صفوی، چهار سال زمان صرف شده است.

وی تصریح کرد: در شرایط فعلی، اولویت با نجات بخشی و جلوگیری از گسترش آسیب‌هاست و باید از روش‌های قابل بازگشت استفاده شود.

همچنین، کشورهایی مانند فرانسه و ایتالیا که دارای تخصص گسترده‌ای در زمینه مرمت آثار تاریخی هستند، اعلام کرده‌اند که آماده‌اند تا در فرآیند مرمت به ایران کمک کنند.

غلامرضا جمشیدیدها، استاد جامعه‌شناسی

دانشگاه تهران:

آینده ایران، بدون توجه به فرهنگ و تاریخ آن قابل تصور نیست

از منظر جامعه‌شناسی، تخریب آثار تاریخی فراتر از آسیب فیزیکی به بناهاست. این آثار، حامل حافظه جمعی یک ملت هستند و هرگونه آسیب به آن‌ها، ضربه‌ای به هویت فرهنگی و تاریخی جامعه وارد می‌کند. در شرایط جنگی، این آسیب‌ها دو چندان می‌شود؛ زیرا علاوه بر تخریب فیزیکی، فرآیند انتقال نسل به نسل فرهنگ و هویت نیز مختل می‌شود.

بازسازی این آثار پس از جنگ، نه تنها نیازمند منابع مالی و تخصص فنی، بلکه نیازمند توجه روان‌شناختی به جامعه آسیب‌دیده است. مرمت آثار تاریخی می‌تواند به عنوان فرآیندی درمانی برای التیام زخم‌های جنگ عمل کند و به

در اثر انفجارها و حملات هوایی دچار شکاف و تخریب شده‌اند. که به عنوان یکی از بزرگ‌ترین آثار باستانی ایران شناخته می‌شود. علی‌رغم ابعاد عظیم خود، آسیب‌هایی در اثر انفجارهای هوایی دیده است. برخی از سنگ‌های دیوارها ترک خورده و چند ستون آسیب دیده‌اند.

سایر استان‌ها و آثار آسیب‌دیده

قلعه فلک‌الافلاک در خرم‌آباد که مربوط به دوران ساسانیان است، در پی انفجارهای اخیر آسیب‌هایی در بخش‌هایی از دیوارها و برج‌ها خود تجربه کرده است. این قلعه که یکی از برجسته‌ترین آثار تاریخی غرب ایران است، نیاز به مرمت و بازسازی دارد.

مجموعه تاریخی بیستون در کرمانشاه که یکی از آثار شاخص باستان‌شناسی ایران است، در اثر بمباران‌ها آسیب دیده و برخی از نقش‌نگاره‌ها و کتیبه‌ها از بین رفته‌اند.

سپر آبی؛ نماد حفاظت از میراث فرهنگی در جنگ

یکی از نکات قابل توجه در این میان، نصب نشان بین‌المللی «سپر آبی» به عنوان نماد حفاظت از میراث فرهنگی در زمان جنگ بوده است. این نشان که بر اساس کنوانسیون‌های بین‌المللی به‌ویژه پروتکل دوم کنوانسیون لاهه ۱۹۵۴ شناخته می‌شود، به عنوان علامت شناسایی اماکن فرهنگی تحت حفاظت در برابر تخریب‌های نظامی استفاده می‌شود.

با این حال، علی‌رغم نصب این نشان بر روی بناهای تاریخی، بخش‌هایی از این آثار دچار آسیب شدند. شکستن پنجره‌های طبقه فوقانی عمارت عالی قاپو، ریزش شیشه‌ها و آسیب به کاشی‌های مسجد امام بخشی از خسارات گزارش شده در این محدوده است.

اسکندر مختاری، کارشناس و چهره ماندگار میراث فرهنگی

آسیب‌رساندن به بناهای تاریخی، تعرض به میراث مشترک تمدن انسانی است

اسکندر مختاری، کارشناس و چهره ماندگار میراث فرهنگی، با اشاره به آسیب‌های وارده به برخی بناهای تاریخی ایران در پی حملات اخیر، اظهار کرد: آسیب‌رساندن به بناهای تاریخی، تعرض به حافظه تاریخی بشر و میراث مشترک تمدن انسانی است؛ از این رو آنچه برای بناهایی چون چهل ستون و عالی قاپو رخ داده، از منظر فرهنگی و تمدنی مصداق یک جنایت علیه میراث بشری به شمار می‌آید و باید به شدت محکوم شود.

وی با بیان اینکه تخریب میراث تاریخی یکی از پیامدهای تلخ جنگ‌ها در طول تاریخ بوده است، افزود: یکی از اصول پذیرفته‌شده در حقوق بین‌الملل فرهنگی این است که تا حد امکان تأسیسات و کاربری‌های نظامی در مجاورت آثار تاریخی قرار نگیرد. همچنین کشورهای درگیر نباید این آثار را هدف قرار دهند. در همین چارچوب، سازوکاری مانند «سپر آبی» برای حفاظت از میراث فرهنگی در زمان جنگ پیش‌بینی شده است که رعایت آن از اهمیت بالایی برخوردار است.

این کارشناس میراث فرهنگی در ادامه با اشاره به تجربه برخی کشورها در مواجهه با تخریب آثار تاریخی در جنگ‌های جهانی گفت: در اروپا نیز نمونه‌های متعددی از آسیب به بناهای تاریخی وجود دارد. برای مثال کلیسای آلمان پس از جنگ جهانی دوم آسیب‌های جدی دید و در برخی موارد، بخش‌هایی از آن‌ها برای سال‌ها به عنوان شاهدی تاریخی از